

AKIL VE MANTIK

Şimdi, kalitesiz ve karışık bilgi birikimlerinin Müslümanların eksikli akılları tarafından işlenmesiyle, kalitesiz sonuçlara varılmasının sorumluluğunu, İslâmî bilgi, değer yargıları ve inanışlarına bağlayanlara ne demeli? Bu haksızlığı yapanların ya samîmiyetlerinden ya da zekâlarından şüphe etmek gerekmiyor mu?

“Çocuklar günahkâr doğar.” diyen, bir kültürden hayır gelir mi? Eşin kıskanılmasını yok eden ve kısırlık meydana getiren domuz etinin yenilmesinde mahzur görmeyen bir kültürden başka ne beklenir? ‘Eşimi paylaşmak istiyorum’ diye gazetelere ilâna çıkılmasına kadar bozulan ve ‘Kızım ile birlikte olmak, mantığa daha yakın, bunda ne var’ diyecek kadar bozulmuş bir kültürde hiç gerçek mânevî değerlerden bahsedilebilir mi? Bundan dolayı, Batılıların akılları, insanları mutlu edebilecek sonuçlar üretmekten yoksun kalmaktadır. Bu yüzden Batı insanı ahlâken çökmüş du – rumdadır.

Biz Müslümanlar olarak inancımız odur ki, insanlığa faydalı bilgi ürünleri çıkarabilmemiz için, akıllarımızın işleyeceği malzemenin İslâmî bilgi, değer yargıları ve inanışları yanında, Erken Rönesans Dönemi’inde olduğu gibi, en az onlar kadar hattâ daha fazla maddî bilgiden (bilim ve teknoloji) oluşması gerekiyor. Bu da gençlerimize tahsilleri boyunca gerçek bilgi ve değer yargılarının verilmesine bağlıdır.

Prof. Dr. Mustafa TEMİZ

25.09.2013

“İnsanlar, içinde aklen en olgun olanı, ahlâken en güzel olanıdır (**Hadis**).”

“Resûlullah (SAV♥) buyurdu ki, ‘Tavırları güzel ve sempatik bir adamdan size bir haber gelirse, siz asıl onun aklının güzelliğine bakınız. Çünkü bu insan, aklının seviyesine göre yapıp ettiklerinin karşılığını görecektir (**Hadis**).”

“Allah ile kullar arasındaki kanıt (hüccet) Peygamber’dir. Kullar ile Allah arasındaki kanıt ise akıldır(**Hadis**).”

“Resûlullah (SAV) şöyle buyurdu: “Ey Ali! Cehâletten daha çetin bir yoksulluk ve akıldan daha faydalı bir mal yoktur (**Hadis**).”

“Akıllı tam olmadıkça kişinin Müslümanlığı sizi yanıltmasın! (**Hadis**)”

“Akıllı doğru olmayanın dini de doğru olmaz (**Hadis**)”

“Kişi, ilmi ve akıllı sâyesinde kurtulur (**Hadis**).”

Akıl îmandandır (**Hadis**).”

“Hak dinin yeri akıl sâhipleridir.”

Elmalılı

Akıl ve Mantık

Akıl, Allah’ın (CC*) insanlar için, beyni çalıştırarak ruh ve kalbin cevheri içinde yarattığı, duyu organları ile bile duyulamayan şeyleri anlayabilme özelliğine sâhip olan, mânevî bir nûru ve bir nîmetidir.

♥ SAV kısaltması, “Sallâllâhü Aleyhi ve Sellem - Allah O’na salât etsin.” demektir.

* CC kısaltması, “Celle Celâlihü - O’nun şanı çok yücedir.” demektir.

Aklın görevi, akıl yürütüp düşünmek, değerlendirme yapıp bilgi ve inanç birikimine göre sonuç çıkarmaktır. Akıl, sebeplerle sebeplerin meydana getirdiği sonuçlar arasındaki ilgiyi idrak ederek (algılayarak), eserden müessire (örneğin, sanat eserinden o eseri yapana) veyâ müessirden esere (meselâ, sanat eserini yapandan yaptığı esere) ya da müessirin (eseri yapanın) iki eserinin birinden bir diğerine intikal (geçiş) eder. ***Aklın bu intikâline (geçişine) mantık denir.***

Mantığın kusursuz kurulabilmesi, mantık sâhibinin, maddî ve mânevî bilgi birikimi ile orantılıdır. Bilgi okumakla çoğalır. Onun için “OKU⁶” emri ile başlaması, Kültürümüz’ün kusursuzluğunun başka bir delilidir.

Başka bir açıdan mantık, gerçeği (hakîkati) ararken vâsıta ile delil arasındaki tutarlılığa âit zihnî işlemlere ilişkin geçişlerdir. Bunlardan hangilerinin doğru ve hangilerinin yanlış yola çıktığını görerek analiz edip değerlendiren ve sonucu bir rapor olarak sunan ise akıldır.

Mantığın (intikalın-geçişin) üç çeşidinden bir tânesi, bilhassâ bütün ilimlerin her birinin fiilî uygulamasının yapıldığı bir karşılaştırmadır. Bu karşılaştırma, çoğuldan tekile (tümünden gelim), bir cinsten bir türe ya da bir türden bir ferde geçiş şeklinde yapılır.

İşte akıl ve mantık sâyesinde duyu organlarıyla duyulan bir eserden, onun hissedilemeyen müessiri (sebebi ya da yapanı) anlaşılabilir. Aklın böyle bir sonuca varması, beynimizde canlanan tasavvurları, düşünceleri, arzûları seçip mantık kurallarına göre, eşyâ ve hâdiseler arasındaki müşterek noktaları bulup tespit ve tahlil etmesiyle olur. Bu bakımdan akıl, Allah’ın (CC) yarattığı gerçekleri, mantığı kullanarak bulma vâsıtasıdır.

Akla takılan hayatî soruların doğru cevaplarının bulunması, öyle kolay bir şey olmasa gerektir.

“*Bu Dünyâ’ya niçin geldik?*” sorusunun gerçek cevâbının bulunması için yapılacak işlerden birincisi, gerçek bir ilim birikimine sâhip olmak, ikincisi deney ve gözlemi iyi kullanmak, üçüncüsü ise akıl vâsıtasıyla elde edilen ilmî sonuç ve delilleri, oluşan mantık kurallarıyla, inceleyerek karar vermektir.

Bunlar, böyle söylendiği gibi basit şeyler değildir. Bu sebeple, bu meziyetlere sâhip olan ilim adamı ya da âlimler İslâm’da üstün bir yere sâhiptirler. Kültürümüz’de (İslâm’da) bu nedenle ilim adamlarının derecesi çok üstündür. “*Âlimin mürekkebi şehidin kanından üstündür.*” hadîsi bunun bir delilidir.

Akıl büyük bir nîmettir. Bu nîmetin büyüklüğü, en kolay bir şekilde akılsızlar görüldüğü zaman anlaşılıyor. Düşünmek, karar vermek, iyiyi kötüden ayırabilmek, olumlu işler yapabilmek, hep akıl nîmetiyle mümkün olmaktadır.

Peygamberimiz (SAV♥) Efendimiz demiştir ki:

⁶ Alak Sûresi, âyet 1: “*Yaratan Rab’binin adıyla oku!*”

♥ SAV kısaltması, “*Sallâllâhü Aleyhi ve Sellem - Allah O’na salât etsin.*” demektir.

“Allah’ın ilk yarattığı akıldır. Akıl, Allah’ın her emrine kendini teslim (inkıyad) etti. Sonra Allah:

‘İzzet ve celâlim için senden daha değerli bir şey yaratmadım. Seninle verir, seninle alırım. Seninle mükâfatlandırır, seninle cezâlandırırım.’ buyurdu¹.”

“Hz. Âişe (RAh) vâlidemiz Resûlullah’a sordu:*

‘Yâ Resûlullah! İnsanlar dünyâda ne ile üstünlük kazanırlar?’

‘Resûlü Ekrem:

‘Akıl ile’ buyurdu.

Hz. Âişe tekrar:

‘Herkesin değeri ameliyle ölçülmez mi?’ diye sorunca, Resûlullah (SAV) buyurdular:

‘Yâ Âişe! Onlar akıllarından fazla bir şey yapabilir mi?’

‘Allah’ın verdiği akıl nispetinde amel ederler. Sonra amellerine göre mükâfâtlandırılırlar’².”

İmâm-ı Rabbânî (RhA[©])’in *Mektûbât*’ında *“herkesin amellerinden alacağı sevâbın akılları nispetinde olduğunu”* söylemesi, Peygamberimiz (SAV) Efendimiz’in bu hadîsine dayanmaktadır.

Aklın Kullanılması

*Eğer arkadaşın:
Hem akıllı ve hem de çalışkan ise takdir et!
Akıllı ve tembel ise ikaz et!
Akılsız ve çalışkan ise dikkat et!
Hem akıllı ve hem de tembel ise terk et!^a*

Akıl, maddî ve mânevî gerçek birikimlerle kullanılırsa, hem kendisi ve hem de insanlık için faydalı sonuçlar üretebilir.

Günümüzde, her şeyin akıl ile çözülebileceğine kuvvetle inanıldığı halde, ne gariptir ki, çoğu insanın yaptıkları akılla îzah edilebilir değil... Örneğin içkinin sağlığa zararlı olduğu bilindiği halde, sen onu hele bir yasaklamaya cüret et! İnsanların söylemediği kalmıyor...

¹ Hadis. İhyâ-İ Ulûmid-Din, Cilt 1, Sayfa 211.

* RAh kısaltması, *“Radiyahallâhü Anha - Allah ondan râzı olsun.”* demektir.

² Güzel, R., *Aklı kullanabilmek*, Zaman, 14.02.1991.

© *“Rahmetullâhi Aleyh - Allah’ın rahmeti üzerine olsun!”* demektir.

^a Alındığı İnternet Elektronik Adresi, <http://www.mhilmieren.com/yazi8.pdf>, En Son Erişim Târîhi: 18.09.2013.

Demek ki, sırf akıllı olmak yetmiyor. O akıllı iyi işlerde kullanabilmek, işletebilmek için gerçek bilgilere gerçek inançlara ve ayrıca eğitime (doğru dürüst bir terbiyeye) ihtiyaç vardır.

Aklı iş göremez biçime sokmamak için, onu aşırılıklardan, bâtil adetlerden ve şartlanmışlıklardan da korumak gerekiyor.

Dinimiz’de akla verilen değer büyüktür. Allah’ın (CC) Kur’an’da müşriklere, “Siz hiç düşünmez misiniz?” anlamında akla vurgu yapması^{3,4,5,6}, bu değer dolayısıyladır.

Akıllı insanın davranışı konusunda şu hâdise, çok güzel bir örnektir:

“Atina’da hâkimin biri, ölüm döşeğinde iken yardımcı hâkimi çağırıp der ki:

‘Ben artık ölüyorum, hâkimliği sana bırakıyorum.’

‘Ben nasıl yapabilirim efendim?’

‘Hiç merak etme! Eğer bir akıllı ile bir deli arasında dâvâ olursa, akıllıyı dinler, kararını ona göre verirsin!’

‘İki deli gelirse, zâten mübaşir senin haberin olmadan onların işini halleder.’

‘Peki efendim! Ya iki akıllı gelirse, ne yapayım?’

‘Olacak şey mi? Ben kırk yıllık hâkimim. Daha hiç iki akıllının birden geldiğini görmedim⁷.’

Aklın Kısım ve Vasıfları

Büyük beyinler fikirleri, orta beyinler olayları, küçük beyinler ise kişileri konuşur.
Hyman Rickover

Akıl, nedensellik (kozalite-sebep) kânununu uygulayarak Allah’ın (CC) varlığını, birliğini ve rahmetini zâruî olarak anlar ve keşfeder. Hissedilenden hissedilemeyene geçişe (mantığa) sebep olan ya da hissedilemeyen bir mânayı açıklıkla bizzat keşfeden bir idrak vâsıtası olan akıl, bir takım kısım ve mertebelere sâhiptir.

³ Hud Sûresi, âyet 51: “Ey kavim! Bu iş için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim ancak beni yaratana âittir. Artık akullanmayacak mısınız?”

⁴ Nahl Sûresi, âyet 12: “Geceyi, gündüzü, Güneş’i ve Ay’ı sizin hizmetinize O verdi. Bütün yıldızlar da O’nun emrine boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır.”

⁵ Enbiyâ Sûresi, âyet 66-67: “(İbrahim) dedi: “O halde, Allah’ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar veremeyecek olan putlara mı tapıyorsunuz? Size de, Allah’ı bırakıp tapıklarınıza da yazıklar olsun, siz hâlâ akullanmayacak mısınız?”

⁶ Kasas Sûresi, âyet 60: “Size verilen şeyler, dünyâ hayatının geçim vâsıtası ve debdebesidir. Allah katında olanlar ise, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Hâlâ buna aklınız ermeyecek mi?”

⁷ Güzel, R., **Aklı kullanabilmek**, Zaman, 14.02.1991.

Elmalılı'ya göre, aklın başlıca iki yürüyüşü vardır. Birincisi *fikir*, ikincisi *tahmin*dir.

Fikir, aklın zamana bağlı olarak derece derece ve inceden inceye düşünme seyridir. Buna fikir yürütmek de denir. **Tahmin** ise, aklın ânî bir seyridir ki, bu da **tabîî akıl** ve **'işitilmiş akıl'**dan ibârettir.

İşitilmiş akıl tahsil, tecrübe ve alıştırmalarla kazanılan alışkanlık sıfatı olup çalışmanın ürünüdür / çalışmayla kazanılır.

Tabîî akıl ise, çalışmanın dışında ve Allah'ın (CC) vergisi olan bir akıldır.

Aklın en yüksek mertebesine “*Akl-ı evvel - Küllî akıl*” denir ki, bu başlangıçtan sonucu, sonuçtan başlangıcı, önceden sonrayı, sonradan önceyi tam bir bilgi ile gören ‘*ilk akıl*’dir. Bu akıl, Hz. Muhammed (SAV) Efendimiz'in nûrudur.

Nitekim Peygamberimiz (SAV):

“*Allah'ın yarattığı şeylerin ilki, benim nûrumdur*⁸.” buyurmuştur.

Kişiler için akıl, Allah (CC) vergisidir, basit bir zekâ ile akl-ı evvel arasında değişir. Akılların derecelerindeki değişiklik, kişilerin eksikliklerinden ileri gelmektedir. Örneğin, yapılan günahlar, akıl ve gönle menfi etki etmektedir.

Aslında akıllılar için yol birdir ki, bu “*Akıl yolu birdir*” şeklinde veciz bir hâle getirilmiştir. Anlamamızı sağlayan asıl sebepler hakkındaki kavrayışımızı, Elmalılı'nın deyişimiyle, *ilk aklın* anlayış durumunu gösteren birer hissemiz oluşturmaktadır.

Bütün olgunluğuyla Allah (CC) vergisi olan *akl-ı evvel*, çalışma ile elde edilemezse de, Allah'ın (CC) lûtfu ile sâhip olduğumuz ondaki hissemiz derecesinde düşünen aklımız çalışıp kazanmaya bağlı olduğu için, *Cenâb-ı Hak*, insanları Kur'an'daki birçok âyetlerle düşünmeye ve akıllarını kullanmaya çağırmaktadır.

Akıl, önemlidir ama her şey değildir. Nitekim *Abduaciz*'in “*Akıl, her şey olduğunu zannedecek kadar hiçbir şey; hiçbir şey olduğunu bilecek kadar her şeydir.*” sözünün, Elmalılı'nın, “*Akıl, en iyi bir anlama vâsıtası olmakla berâber, kalple ilgili hallerle ilgili olmadığından, rûhun bütün varlığına uyum sağlayamaz.*” şeklindeki sözü ile desteklenmesi de aklın her olmadığının bir teyidini oluşturuyor.

Aklın Fonksiyonu

Akıl elindeki malzemeyi işler ve elindeki malzemenin kalitesine ilişkin sonuçlara ulaşır. Aklın malzemesi, kişinin bilgi ve tecrübe birikimi ve değer yargıları ve inanışlarıdır. Malzemenin kalitesi, gerek gerçek bilgi birikimi gerekse gerçek dışı bilgi birikimiyle veyâ kişiden kişiye göre değişen, gerçek ve gerçek dışı bilginin, belli oranlardaki karışımıyla, ortaya

⁸ Hamdi Yazır, E., *Hak Dini Kur'an Dili*, Zaman, Cilt 1, sayfa 468.

çıkarm. Bunun içinde kişilerin inanç faktörleri de vardır. Kişilerin her birinin beynindeki bu malzemenin, bu malzeme doğrultusunda ortaya çıkan mevcut mantık kurallarının kullanılarak akıl tarafından işlenmesiyle, eldeki malzeme kalitesinde üretilen sonuçlara varılır.

İnancımıza göre en gerçek malzeme İslâmî bilgi, değer yargıları ve inanışlarıdır. Bunlara bağılı olarak da İslâmî bir mantık oluşur. İşlenmek üzere aklın önüne böyle bir malzeme sunulduğunda en gerçekçi ve kaliteli sonuçlar ortaya çıkar.

Günümüzde, ne yazık ki, İslâmî bilgi ve değer yargıları ve inanışları mükemmel olan çok az Müslüman bulunuyor.

Bugün, Müslümanın diyenlerin çoğunun bilgi birikimleri, değer yargıları ve inanışları o kadar karışık bir hal almıştır ki, Müslümanların akılları tarafından işlenmesi gereken malzemeler, o kadar çok kalitesiz duruma düşmüş bulunmaktadır. Oluşan mantık kuralları da yalnızca elde bulunan bu malzemelere göre ortaya çıkan mantık kurallarıdır. Müslümanların akılları, mevcut mantık kurallarına göre ne yazık ki bu malzemeleri işliyor. Dolayısıyla, günümüz Müslümanlarının kalitesiz malzeme birikimine sâhip olan kafalarından ne kadar gerçeklere uygun sonuç çıkabiliyor? Zâten gerçeklere uygun sonuçların çıkmadığı, bugünkü Müslümanların acınacak durumlarından görülmüyor mu?

Şimdi, kalitesiz ve karışık bilgi birikimlerinin Müslümanların eksikli akılları tarafından işlenmesiyle, kalitesiz sonuçlara varılmasının sorumluluğunu, İslâmî bilgi, değer yargıları ve inanışlarına bağlayanlara ne demeli? Bu haksızlığı yapanların ya samîmiyetlerinden ya da zekâlarından şüphe etmek gerekmiyor mu?

Teknolojide ileri devletlerde insanların ve araştırmacıların kafalarında daha çok maddî bilgi birikimi ve buna ilişkin mantık kuralları olduğu için onların akılları bu malzemeleri kafalarındaki mantık kurallarına göre işleyerek, sonuçta daha çok maddiyata ve bencillığe ilişkin bilgi ürünü elde edilmektedir. Onların birikimlerindeki malzeme, mânevî bakımından yok denecek kadar eksiktir, olanlarının çoğu ise gerçek dışıdır. “Çocuklar günahkâr doğar.” diyen, bir kültürden hayır gelir mi? Eşin kıskanılmasını yok eden ve kısrılık meydana getiren domuz etinin yenilmesinde mahzur görmeyen bir kültürden başka ne beklenir? ‘Eşimi paylaşmak istiyorum’ diye gazetelere ilâna çıkılmasına kadar bozulan ve ‘Kızıyla birlikte olmak, mantığa daha yakın, bunda ne var’ diyecek kadar bozulmuş bir kültürde hiç gerçek mânevî değerlerden bahsedilebilir mi? Bundan dolayı Batıların akılları, insanları mutlu edebilecek sonuçlar üretmekten yoksun kalmaktadır. Bu yüzden Batı insanı ahlâken çökmüş durumdadır.

Biz Müslümanlar olarak inancımız odur ki, insanlığa faydalı bilgi ürünleri çıkarabilmemiz için, akıllarımızın işleyeceği malzemenin İslâmî bilgi, değer yargıları ve inanışları yanında, **Erken Rönesans Dönemi**⁹’inde olduğu gibi, en az onlar kadar hattâ daha

⁹ Temiz, M., **Bilim Tarihinde Erken (Ön) Rönesans Dönemi İslâm Çağı, Bilim ve Teknolojinin Gerçek Sâhipleri Türk Bilim Adamları**, Alındığı İnternet Elektronik Adresi, <http://mtemiz.com/bilim/bilim%20tarihinde%20erken%20rönesan%20dönemi%20İslâm%20çağı%20bilim%20ve%20teknolojinin%20gerçek%20sâhipleri%20türk%20bilim%20adamları.doc>, En Son Erişim Tarihi: 25.09.2013.

fazla maddî bilgiden (bilim ve teknolojiden) oluşması gerekiyor. Bu da gençlerimize tahsilleri boyunca gerçek bilgi ve değer yargılarının verilmesine bağlıdır^{10,11,12,13}.

¹⁰ Temiz, M., *Erken Rönesans Döneminde Matematik Bilimi*, Alındığı İnternet Elektronik Adresi, [http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20\(ERKEN\)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20%20MATEMATİK%20BİLİMİ%20\(PDF\).pdf](http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20(ERKEN)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20%20MATEMATİK%20BİLİMİ%20(PDF).pdf) YA DA [http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20\(ERKEN\)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20%20MATEMATİK%20BİLİMİ%20\(PDF\).doc](http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20(ERKEN)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20%20MATEMATİK%20BİLİMİ%20(PDF).doc), En Son Erişim Tarihi: 25.09.2013.

¹¹ Temiz, M., *Ön Rönesans Döneminde Fizik ve Fen Bilimleri*, Alındığı İnternet Elektronik Adresi, [http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20\(ERKEN\)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20%20FİZİK%20VE%20FEN%20BİLİMLERİ%20\(PDF\).pdf](http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20(ERKEN)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20%20FİZİK%20VE%20FEN%20BİLİMLERİ%20(PDF).pdf) YA DA [http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20\(ERKEN\)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20%20FİZİK%20VE%20FEN%20BİLİMLERİ%20\(PDF\).doc](http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20(ERKEN)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20%20FİZİK%20VE%20FEN%20BİLİMLERİ%20(PDF).doc), En Son Erişim Tarihi: 25.09.2013.

¹² Temiz, M., *Ön (Erken) Rönesans Dönemi'nde Astronomi Bilimi*, Alındığı İnternet Elektronik Adresi, [http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20\(ERKEN\)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20ASTRONOMİ%20BİLİMİ%20\(PDF\).pdf](http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20(ERKEN)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20ASTRONOMİ%20BİLİMİ%20(PDF).pdf) YA DA [http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20\(ERKEN\)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20ASTRONOMİ%20BİLİMİ%20\(PDF\).doc](http://mtemiz.com/bilim/ÖN%20(ERKEN)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20ASTRONOMİ%20BİLİMİ%20(PDF).doc), En Son Erişim Tarihi: 25.09.2013.

¹³ Temiz, M., *Erken (Ön) Rönesans Dönemi'nde Tıp Bilimi*, Alındığı İnternet Elektronik Adresi [http://mtemiz.com/bilim/ERKEN%20\(ÖN\)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20TIP%20BİLİMİ.pdf](http://mtemiz.com/bilim/ERKEN%20(ÖN)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20TIP%20BİLİMİ.pdf) YA DA [http://mtemiz.com/bilim/ERKEN%20\(ÖN\)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20TIP%20BİLİMİ.doc](http://mtemiz.com/bilim/ERKEN%20(ÖN)%20RÖNESANS%20DÖNEMİ'NDE%20TIP%20BİLİMİ.doc), En Son Erişim Tarihi: 25.09.2013.